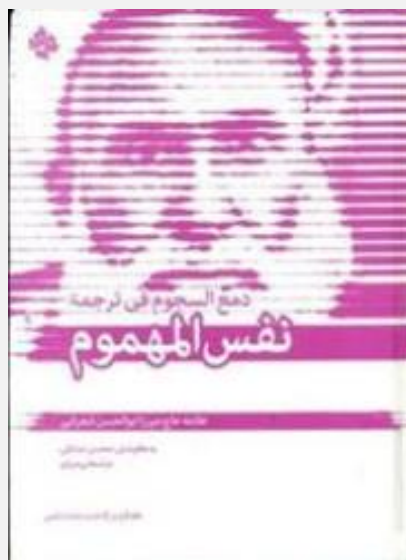

تاریخ‌نگاری اجتهادی در این اثر کم دیده می‌شود/ در این کتاب از تحریف و دروغ پرهیز شده است

محمد اسفندیاری در نشست نقد و بررسی کتاب...

محمد اسفندیاری در نشست نقد و بررسی کتاب "نفس المهموم" درباره رویکرد این کتاب گفت: متأسفانه در بیشتر آثار تاریخ‌نگاری اجتهادی کمتر دیده می‌شود و ما مطالبی که در آن روایات و دلالت‌های صحیحی وجود داشته باشند کمتر می‌بینیم در حالی که در 50 ساله اخیر تاریخ‌نگاری علمی شده است. در کتاب نفس المهموم از این گونه روایات نامعتبر دیده می‌شود نشست نقد و بررسی کتاب «نفس المهموم» اثر شیخ عباس قمی امروز با حضور محمدرضا سنگری و محمد اسفندیاری در بنیاد دعبل خزاعی برگزار شد.

سنگری در ابتدای این نشست تاریخچه‌ای از زندگینامه و آثار شیخ عباس قمی ارائه کرد و گفت: شیخ عباس قمی 65 اثر دارد که یکی از شاخص‌ترین آثارش کتاب مفاتیح‌الجنان است که کمتر خانواده‌ای وجود دارد که آن را نخوانده باشد. همچنین کتاب‌های «سفینه البحار»، «فوائد الرضویه» و ... از دیگر آثار مهم او هستند. کتاب «نفس المهموم» نیز از آثار برجسته اوست که نامش برگرفته از روایتی از امام صادق (ع) است.

اسفندیاری در ادامه با اشاره به اینکه نویسنده کتاب آثار شناخته شده‌ای در جهان عرب و ایران دارد گفت: 100 سال از تاریخ تألیف این کتاب می‌گذارد و شیخ عباس قمی این کتاب را پیش از کتاب «منتهی الآمال» نوشته است. از ویژگی‌های اصلی این کتاب توصیفی بودن آن است و کمتر در آن تحلیل و نقد و بررسی دیده می‌شود. حتی نظریه مختار در این کتاب وجود ندارد بدین معنی که نویسنده ضمن ارائه نظریات گوناگون نظریه خودش را نگفته است با این وجود کتاب اثر خوشخوان است و خواننده را در دست‌انداز نمی‌اندازد و او را با زندگی و مقتل امام حسین (ع) آشنا می‌کند.

وی ادامه داد: مولف از کتاب لاهوف برای تدوین این اثر استفاده کرده است و تفاوت این کتاب با کتاب نفس المهموم این است که کتاب شیخ عباس قمی مفصل‌تر از کتاب اوست از این کتاب چندین ترجمه ارائه شده که از آن جمله می‌توان به ترجمه آیت‌الله شعرانی و محمداقصر کمره‌ای اشاره کرد و البته در فضل و وضعیت علمی مترجمان هیچ کم و کاستی نسبت به شیخ عباس قمی وجود ندارد.

وی با بیان اینکه نفس المهموم آخرین کتاب از سلسله کتاب‌های کلاسیک مقتل‌نویسی است اظهار کرد: بعد از این اثر مقتل‌نویسی و نگاه به امام حسین (ع) دگرگون می‌شود و در واقع مظلومیت امام حسین (ع) که تا پیش از این در تمامی کتاب‌های این دوره وجود دارد کم رنگ شده و به جای آن از امام حسین به عنوان یک قهرمان حماسه‌ساز یاد می‌شود چرا مسلمانان وارد یک دنیای دیگر می‌شوند و جهان سیاسی بیدار می‌شود. رویارویی مسلمانان با استعمار و حکومت‌های استبدادی موجب می‌شود که حساسیت مسلمانان بیشتر شده و نگاه به امام حسین هم متفاوت شود.

وی اضافه کرد: این دو نگاه با یکدیگر بسیار متفاوت است چرا که وقتی امام حسین (ع) الگوی مظلومیت می‌شود کارکردش روضه و عزاداری است اما وقتی الگوی جهاد و شهادت شود به عنوان مجاهد شناخته شده و کارکرد اجتماعی و سیاسی پیدا می‌کند.

سنگری در بخش دیگری از این نشست با اشاره به اینکه رویکرد نویسنده به امام حسین (ع) در عنوان کتاب محسوس و ملموس است افزود: این کتاب رویکرد سوگ و عزاداری دارد و این را می‌توان از عنوان کتاب نیز تشخیص داد.

وی با بیان اینکه کربلا 4 ضلع دارد و هر مولف می‌تواند به یکی از این اضلاع و یا چند ضلع آن بپردازد گفت: نخستین ضلع سوگ و عزاداری است دومین بعد حماسه است و ما در کربلا جملاتی مانند هیئات من الذله داریم که کاملاً حماسی است بعد سوم پیام‌های کربلاست که برای ما کارکرد بسیار دارد و بعد چهارم ضلع عرفانی کربلاست و آن را می‌توان در کتاب‌هایی مانند گنجینه اسرار، زبدة الاسرار و آتشکده نیر تبریزی مشاهده کرد.

سنگری همچنین با اشاره به اینکه کتاب نفس المهموم حاصل مطالعه مولف در 18 مقتل پیش از خود است ادامه داد: علاوه بر این نویسنده از 10 کتاب نزدیک به روزگار خود نیز برای تألیف کتاب بهره برده است و هرچه که از زمان تألیف نفس المهموم می‌گذرد شیخ عباس قمی در آثارش از منابع معتبر بیشتری استفاده می‌کند و ما در کتاب نفس المصدور و منتهی الآمال برخلاف

کتاب نفس المهموم منابع کم اعتبار کم‌تر می‌بینیم. با این وجود تلاش نویسنده این بوده که از 38 منبعی که در اختیارش بوده بیشتر از روایت‌های صحیح استفاده کند.

وی در بخش دیگری از سخنانش برخی ویژگی‌های کتاب را برشمرد و گفت: کتاب با ذکر منابع همراه است همچنین فصل‌بندی دارد که این به کتاب‌های عصر ما نزدیک‌تر است به گونه‌ای که در نفس المصموم 20 نکته قابل عرضه برای اهل منبر آورده شده و گوشه چشمی به کتاب «لؤلؤ المرجان» دارد.

سنگری در ادامه مقتل‌نویسی را به سه گونه تقسیم کرد و توضیح داد: برخی مقاطع نقل محض تاریخی است برخی دیگر ترکیب نقل و تطبیق و دسته سوم نقل و نقد است کتاب نفس المهموم در برزخ این سه دسته قرار گرفته است بدین معنی که نقل، تطبیق و نقد در آن مشاهده می‌شود.

اسفندیاری در بخش دوم این نشست ضمن ارائه انتقاداتی به این کتاب گفت: متأسفانه در بیشتر آثار تاریخ‌نگاری اجتهادی کمتر دیده می‌شود و ما مطالبی که در آن روایات و دلالت‌های صحیحی وجود داشته باشند کمتر می‌بینیم در حالی که در 50 ساله اخیر تاریخ‌نگاری علمی شده است. در کتاب نفس المهموم از این گونه روایات نامعتبر دیده می‌شود به طور مثال میزان زخم‌هایی که بر بدن امام حسین آمده در روایت‌های متفاوت از 67، 320، 960 و 1900 زخم نام برده شده که به طور مثال 1900 زخم اصلاً در عقل سلیم نمی‌گنجد بنابراین این گونه مبالغات و تحریفات در این گونه آثار دیده می‌شود یا اینکه در این اثر می‌بینیم که گفته شده امام حسین (ع) به اسبش بر سر نوشیدن آب تعارف می‌کند و یا اینکه اسب امام حسین 40 نفر را کشته است اینگونه روایات اعتباری ندارند و نفس المهموم در این برزخ نوشته شده است البته تاریخ تالیف مقتل در زمانی است که این گونه تحریفات و تخیلات بسیار وجود دارد.

سنگری در راستای توضیحات اسفندیاری در این باره اضافه کرد: فضای روزگار تالیف این کتاب به زمانی برمی‌گردد که داستان‌پردازی، تخیل و دروغ در آثار رسوخ پیدا کرده بود و پس از صفویه این گونه مسایل در مقتل‌خوانی رواج یافته بود با این وجود شیخ عباس قمی سعی کرد تا در این فضا از تحریفات، دروغ‌ها پرهیز کرده و یا حداقل بخش قابل توجهی از آن را بکاهد. به طور مثال در بخشی از این کتاب نقد شده است که حضرت ابوالفضل 250 هزار را کشته است که با عقل چندان جور در نمی‌آید با این وجود گسستگی‌هایی که در کتاب لهوف دیده می‌شد کمتر در این اثر دیده می‌شود.

اسفندیاری در بخش پایانی این نشست تأکید کرد: پس از این اثر، کتاب «شفاء الصدور» اثر تهرانی در سال 1309 نگاشته شد که به مبارزه جدی علیه اینگونه تحریفات پرداخت همچنین کتاب لؤلؤ المرجان تالیف شده در سال 1319 یکی دیگر از این آثار است که در آن نوری شمشیر را برای مبارزه با تحریفات از رو می‌بندد. کتاب «سیاست الحسینیه» نیز اثر دیگری است که به مبارزه با دروغ‌ها و تحریفات درباره عاشورا می‌پردازد و همچنین در کتاب اربعین حسینی که در سال 1328 نگاشته شده بسیاری از روایات جعلی مانند حدیث کساء به چالش کشیده می‌شود.

مؤلف کتاب کتاب‌شناسی امام حسین (ع) در پایان ضمن انتقاد از تجارت فرهنگی کتاب نفس المهموم گفت: متأسفانه ترجمه کتاب آقای کمره‌ای از این اثر با چندین عنوان متفاوت دیگر و توسط چندین ناشر منتشر شده که قطعاً با توجه به دست بردن به عنوان، کتاب کا، مضمم، است.